

Droša apkope — ieguvums darba devējiem Darbinieku drošība — līdzekļu ietaupījums

Kas ir “apkope”?

Aprīkojuma, iekārtu, ēku vai transporta līdzekļu apkope nozīmē tehniskas, administratīvas vai organizatoriskas darbības ar mērķi tos saglabāt vai atjaunot tādā stāvoklī, lai tie varētu veikt paredzētās funkcijas (!), aizsargājot pret avārijām vai darbības pasliktināšanās. Apkopes pasākumi var būt šādi:

- pārbaude;
- testēšana;
- mērījumu veikšana;
- nomaiņa;
- regulēšana;
- labošana;
- bojājumu atklāšana;
- detaļu nomaiņa;
- apkalpošana.

Ir divi galvenie apkopes veidi:

- profilaktiskā (iepriekšējā) apkope, ko veic, lai nodrošinātu kāda objekta darbību, ko parasti plāno un iekļauj darbu grafikā saskaņā ar ražotāja norādījumiem;
- koriģējošā (vēlinā) apkope, veicot remontu darbības atjaunošanai, ko neplāno un neiekļauj darbu grafikā un kas parasti ir saistīta ar lielāku apdraudējumu un riskiem nekā profilaktiskā apkope.

Apdraudējumi un riska veidi

Apkopi veic visās rūpniecības nozarēs un gandrīz visās darbavietās. Tā ir iekļauta visu darbinieku, ne tikai apkopes tehniķu un inženieru ikdienas pienākumos. Darbinieki, kuri veic apkopi, ir pakļauti ķīmiskajam, fiziskajam, bioloģiskajam vai psihosociālajam apdraudējumam. Pastāv šādi riska veidi:

- balsta un kustību sistēmas darbības traucējumi, veicot uzdevumus neērtās darba pozās, nereti nelabvēlīgos vides apstākļos (piemēram, aukstumā);
- azbesta iedarbība, veicot vecu ēku vai rūpniecisko konstrukciju apkopi;
- smakšana šaurās telpās;
- saskare ar bīstamām vielām, piemēram, smērvielām, šķīdinātājiem, kodinātājiem;
- bioloģiskais apdraudējums — A hepatīts, leģionāru slimība;
- putekļu, tostarp kancerogēnu koka putekļu, iedarbība;

(!) Francijas Standartizācijas apvienība. Apkopes terminoloģija. Norma NF-EN 13306. X 60-319, AFNOR. Saint-Denis La Plaine. 2001. gada jūnijs.

- negadījumi (visu veidu, tostarp kritieni vai nokrišana, kā arī iekārtu detaļu triecieni).

(Ar papildu informāciju var iepazīties faktu lapā “Apkope un darba drošība un veselība — statistikas dati”.)

Apkopes darba drošības un veselības aizsardzības aspekti

Apkope ir viens no pasākumiem darbavietā, kas var ietekmēt ne tikai tajā tieši iesaistīto darbinieku veselību un drošību, bet arī citus darbiniekus un pat plašākas sabiedrības pārstāvjus, ja netiek ievērota droša darba kārtība un darbu neveic pienācīgi.

Apkopes pasākumi var nodarīt kaitējumu darbiniekiem un citiem cilvēkiem trijos galvenajos veidos:

- nelaimes gadījums / ievainojums var notikt apkopes procesa laikā, piemēram, darbinieki, kuri veic mehānisma labošanu, var gūt ievainojumus, mehānismam nejausi ieslēdzoties, viņi var tikt pakļauti bīstamu vielu iedarbībai vai viņiem var būt jāstrādā neērtā stāvoklī;
- zemas kvalitātes apkope, piemēram, nepareizu detaļu izmantošana nomaiņai vai labošanai, var izraisīt smagus nelaimes gadījumus;
- nepietiekama apkope var ne tikai saīsināt aprīkojuma vai ēkas kalpošanas laiku, bet arī izraisīt nelaimes gadījumus, piemēram, nesabalansētas grīdas seguma bojājums noliktavā var izraisīt autoiekrāvēja avāriju, radot savainojumus ne tikai darbiniekiem, bet arī nodarot bojājumus īpašumam.

Aspekti, kas jāņem vērā

Apsverot plašo ar apkopi saistīto apdraudējumu un risku klāstu, var būt nepieciešams to iekļaut visaptverošā uzņēmuma vadības sistēmā. Ir jāveic pilns riska novērtējums, tostarp visos darbības posmos un attiecībā uz visiem apdraudējumiem. Jo īpaši svarīgi tas ir maziem un vidējiem uzņēmumiem, jo tie ir visneaizsargātākie pret nelabvēlīgām negadījumu sekām.

Konsekventa pieeja

Apkopes process sākas ar modelēšanu un plānošanu. Galvenie faktori ir pietiekami daudz laika un resursu piešķiršana apkopes darbiem, mācības apkopes personālam un darbinieku kvalifikācijas nodrošināšana, drošu darba sistēmu ieviešana, pamatojoties uz attiecīgo riska novērtējumu, kā arī efektīva ražošanas un apkopes personāla saziņa. Jāievēro vadlīnijas un jāveic uzskaitē. Pēc apkopes darbu pabeigšanas vajadzētu veikt īpašu kontroli (pārbaudes

un testēšana), lai nodrošinātu, ka apkope ir pienācīgi veikta un ka iekārtai ir izveidoti droši apstākļi, lai varētu turpināt darbu.

Darba sistēmas

Apkope var nozīmēt ražošanas apturēšanu un tās dēļ darbiniekiem var būt nepieciešams strādāt neierastās, bīstamās vietās (piemēram, mehānisma vai iekārtas iekšpusē). Apkopei parasti ir īss izpildes termiņš, lai atjaunotu pārtrauktu ražošanu vai pabeigtu ieplānotos darbus pirms termiņa. Iespējams, apkopes darbiniekiem būs jāstrādā ar iekārtām, kurām nav ierasto drošības mehānismu. Ar to, kā jau minēts iepriekš, ir saistīti daudzi riski un apdraudējumi. Lai nodrošinātu drošu apkopes veikšanu, jābūt ieviestai sistēmai, kuras pamatā ir riska novērtējums, lai ražošanas procesā iesaistītie darbinieki būtu drošībā un iekārtas varētu droši iedarbināt. Riska novērtējuma uzskaitē jāiekļauj ierastajā darbības uzdevumu dokumentācijā.

Mācības

Izšķirošs darba drošības faktors ir to cilvēku kvalifikācija, kuri veic apkopes darbus, tostarp pārbaudi un testēšanu. Noteiktus apkopes uzdevumus veic lielākā daļa darbinieku. Pat, ja darbiniekiem ir daudzpusīgas prasmes un pat, ja ikdienas apkopes darbi varētu būt iekļauti amata aprakstā, mācību programmās jābūt iekļautiem arī pasākumiem, ko neveic regulāri. Ja darbinieki mēģina veikt uzdevumus, par kuriem viņi nav instruēti vai kuru veikšanā viņiem nav pieredzes, var notikt negadījumi. Darba devējiem jānodrošina, lai darbiniekiem būtu nepieciešamās prasmes veikt šādus uzdevumus un lai viņi būtu informēti par apdraudējumiem un droša darba kārtību, kā arī zinātu, kā rīkoties, ja viņu prasmes konkrētos apstākļos nav pietiekamas.

Aprīkojuma iepirkšana

Kā minēts iepriekš, veicot apkopes pasākumus, darbiniekiem var būt nepieciešams strādāt bīstamās vietās. Tas var ietvert tāda aprīkojuma izmantošanu, ko ikdienā darbavietā neizmanto, tostarp individuālos aizsardzības līdzekļus. Jābūt izstrādātai iepirkumu kārtībai, lai nodrošinātu, ka drošas apkopes veikšanai ir pieejami vajadzīgie instrumenti un individuālie aizsardzības līdzekļi (kā arī nepieciešamās mācības saistībā ar šādu aprīkojumu un tā apkopi). Piemēram, pagaidu apgaismojumam var būt vajadzīga aizsardzība pret sprādziena draudiem un jābūt nodrošinātiem atbilstošiem individuālās aizsardzības līdzekļiem (piemēram, respiratoriem filtru tīrīšanas laikā).

Jaunu iekārtu un ēku iepirkuma laikā jāņem vērā piekļuves ērtība apkopes mērķiem: risku apkopes laikā var samazināt vai pat novērst, nodrošinot piemērotu darba aprīkojuma konstrukciju, attiecīgu instrumentu pieejamību un iegūstot informāciju no piegādātāja vai ražotāja.

Apakšuzņēmumi

Organizācijas arvien vairāk izvēlas apkopes ārpakalpojumu sniedzējus, kas nozīmē, ka iepirkumi un uzņēmumu līgumu pārvaldība būtiski ietekmē darba drošību un veselības aizsardzību. Apakšuzņēmēja veiktajai apkopei ir jābūt integrētai uzņēmuma reālajā darbībā, lai pasargātu visu iesaistīto darbinieku darba drošību un veselības aizsardzību. Labās prakses piemēri, kuros ir ņemtas vērā gan apakšuzņēmēja, gan uzņēmuma pakalpojumu pircēja vajadzības, ietver "labu kaimiņattiecību shēmas", "drošuma pases" un iepazīstināšanas kārtību. Iepirkumu procesa laikā ir jāapsver gan kvalifikācija un saziņa, gan arī kultūras un valodas atšķirības darbinieku migrantu gadījumā, kā arī jautājumi, kas rodas, nodarbinot noteiktus nedrošus apakšuzņēmējus.

Apkope kā process

Ir būtiski apzināties apkopi kā procesu, nevis tikai kā atsevišķu uzdevumu. Process sākas ar plānošanu, kuras laikā veic visaptverošu riska novērtējumu. Tiek pieņemts lēmums par veicamo darbu mērogu un apzināti vajadzīgie resursi (piemēram, nepieciešamās prasmes un darbinieku skaits, to uzdevumi, nepieciešamie instrumenti), kā arī izvērtēti apdraudējumi un piesardzības pasākumi. Ir ieteicams plānošanas procesā iesaistīt apkopes darbiniekus vai to pārstāvjus. Vietai, kurā tiks veikti darbi, ir jābūt slēdzamai, tā ir jāuzkopo un jānodrošina tajā droši apstākļi — jānoslēdz ar strāvu darbināmu iekārtu kustīgās detaļas, jāuzstāda pagaidu ventilācija, jāizveido piekļuves ceļi un izejas utt. Jānodrošina atbilstoši instrumenti (tostarp individuālie aizsardzības līdzekļi). Jāievēro kārtība, par kuru ir pieņemts lēmums plānošanas posmā, taču ir jābūt gataviem risināt arī neparedzētus sarežģījumus. Tiklīdz kārtēja apkope ir pabeigta, jāpārbauda paveiktais darbs, lai pārliecinātos, ka attiecīgo iekārtu vai objektu var atkal droši lietot, ka ir noņemti visi izolācijas materiāli, sakārtoti visi instrumenti un aizvākti visi atkritumi.

Process ir jādokumentē un jāveic visu izpildīto uzdevumu uzskaitē, kā arī jāpārbauda un jāapstiprina situācija pieņemšanas brīdī.

Apkopes darbības var pakļaut darbiniekus riskam, taču apkopes neveikšana var viņus pakļaut vēl lielākam riskam. Darba devēji, kuri neveic pienācīgu aprīkojuma apkopi vai kuri ignorē drošību rūpniecās, jo īpaši attiecībā uz drošībai izšķirīgām sistēmām (piemēram, apsardzes un dzesēšanas sistēmas, signalizācija), ir pakļauti lielas avārijas riskam.

Papildu informācija

Faktu lapa izstrādāta, lai atbalstītu Eiropas 2010. un 2011. gada kampaņu par drošu apkopi. Citas šīs sērijas faktu lapas un papildu informācija par šo tematu ir pieejama <http://osha.europa.eu/topics/maintenance> Šis resurss tiek nepārtraukti pilnveidots un atjaunināts.

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra

Gran Via, 33, E-48009 Bilbao, SPĀNIJA
Tālr. +34 944794360 • Fakss +34 944794383
E-pasts: information@osha.europa.eu

© Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Pārpublicēt atļauts tikai ar norādi uz avotu. Printed in Belgium, 2010.

